

Zoia Kalinichenko

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of International Economy,
Natural Resources and Economics of International Tourism
Zaporizhzhia National University*

ANTI-CRISIS MANAGEMENT AND FORMATION OF INVESTMENT-INNOVATION TYPE OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary

In the context of anti-crisis activities, innovation strategies are considered as a complex process of modernization transformations based on the harmonization of economic, social and environmental components of sustainable development, the introduction of information technologies, digitalization. Innovative development accelerates economic growth, provides protection from a new systemic crisis of the domestic economy. Ukraine needs such measures as updating the technologies of economic activity and the structure of industry based on innovative industrial technologies; developing high-tech market segments on its own basis; eliminating critical gaps and creating conditions for equal cooperation with post-industrial countries in the future. Successful implementation of the innovation and investment model in Ukraine is possible under the conditions of awareness of the value of innovation and digitalization, attracting investments with potentially acceptable risks and uncertainty. Crisis management includes the consistent implementation of the functions of technological renewal, innovative provision of competitive advantages, and the organization of system management, which allows achieving a certain dynamic of economic growth.

Вступ

Важливим напрямком глобальної національної стратегії, спрямованої на підвищення ефективності та конкурентоспроможності української економіки, є посилення її інноваційного характеру. Стратегію оновлення на основі інноваційного розвитку в Україні розглядають як процес модернізаційних трансформацій на основі гармонізації економічної, соціальної та екологічної складової розвитку. Перевага надається впровадженню сучасних інформаційно-цифрових технологій. Світовий досвід свідчить, що саме у кризовий та після кризовий періоди найчастіше відбувається формування передумов для інтелектуального та інноваційного оновлення економіки та суспільства в цілому.

Сталий розвиток розглядається як пріоритет, а цифровізація як надсучасний чинник, як певні умови для необхідного для країни інноваційного розвитку. Україна в рамках антикризового управління має сповна використати усі можливі прискорювачі економічного зростання. Є ознаки того, що негативні тенденції у виробничій сфері, у розподілі та соціальному забезпеченні (рівень використовуваних технічних засобів і технологічного обладнання, висока ресурсо- та енергоємність виробництва, міграція кваліфікованих робітників та активного населення в цілому, падіння показників рівня освіти, охорони здоров'я, споживання), можуть призвести в найближчі роки до нової системної кризи вітчизняної економіки. Тому перехід до інноваційної моделі на основі впровадження та модернізації технологій – це можливість уникнути кризи й досягти позитивних для всього суспільства результатів. За інноваційним розвитком Україна має наблизитись до європейських критеріїв, європейського рівня. Враховуючи значний вплив Європейського Союзу на соціально-економічний розвиток України, а також виходячи з її європейського спрямування стратегічних напрямків, найбільший інтерес для країни представляє досвід інноваційного розвитку ЄС.

Європейський Союз володіє потужним інтелектуальним і технологічним потенціалом, а отже має всі перспективи перетворення на один з високотехнологічних центрів глобальної економіки. В той же час країни ЄС втрачають певні позиції в глобальному рейтингу конкурентоспроможності, що значною мірою пояснюється відставанням країн європейського співтовариства за інноваційними показниками. Недостатній рівень розвитку інноваційної діяльності призвів до зниження динаміки продуктивності праці та відставання за показником ВВП на душу населення від США та Японії, що створило системний ризик втрати конкурентного статусу європейських країн на світовому ринку.

Саме тому Європейський Союз має стати у XXI ст. ініціатором впровадження інноваційних стратегій задля уникнення криз та досягнення зростання.

Інноваційний розвиток для України теж стає головним стратегічним напрямком. Економіка знань та інновації офіційно проголошені стратегічними пріоритетами, зростає роль інноваційної політики. Необхідність створення передумов довгострокового економічного зростання в умовах формування світової системи глобалізму, особливо в умовах розгортання перманентної глобальної кризи, ставить перед країною завдання здійснення нової індустріалізації, інновацій у всіх сферах життя. Інноваційна політика стає дієвим інструментом антикризового управління і механізмом, що забезпечує нарощування потенціалу, особливо промисловості, як основи економічного зростання.

Розділ 1. Переваги високотехнологічних видів економічної діяльності та інноваційного розвитку для України

Управління кризовими ситуаціями включає послідовне виконання функцій управління, що дозволяють досягти певного економічного ефекту та проявляється в системах і процесах. Узагальнення досвіду управління на основі інноваційної моделі розвитку має посприяти системним змінам в Україні. Вже сьогодні завдяки інноваційним перетворенням відчутні зміни в позиціях конкурентоспроможності та розвитку. Країна стає рівноправним учасником програм Євросоюзу. Пріоритетами для України є підвищення якості науково-дослідної бази, лідерство в високоефективних технологіях, розв'язання важливих соціальних питань на основі інформаційно-цифрових технологій. Активність в подібних системних заходах й надалі сприятиме незалежності економіки, інноваційності та зростанню конкурентних її можливостей.

Виходячи з завдань антикризового управління, інноваційний розвиток в Україні має ґрунтуватися на такому:

- реалізація державної промислово-інвестиційної політики, спрямованої на сучасні технології та програмно-цифровізаційні нововведення як пріоритетні складові загальної стратегії соціально-економічного розвитку та конкурентних стратегій конкурентної перемоги суб'єктів господарювання;

- забезпечення системності промислово-інноваційної політики;

- створення сприятливих умов для бізнес-структурування промисловості та впровадження інноваційної діяльності;

- досягнення лідерства в промислових та високоефективних технологіях;

- законодавчого застосування інноваційної діяльності всіх процесів;

- запровадження стимулюючих податків щодо здійснення інноваційної діяльності;

- удосконалення структурно-системного фінансування інновацій;

- послідовне збільшення сукупного попиту, удосконалення інфраструктури ринків з метою удосконалення складних, наукомістких продуктів в структурі споживання особистісного та бізнесового;

- створення науково-дослідної бази, її оновленої інституційної структури;

- розв'язання важливих соціальних питань на основі нової якості послуг.

В Україні, як і у світі в цілому, визнається вирішальна роль людського капіталу та освіти у формуванні можливостей для суспільства та результатів інноваційної моделі розвитку. Як ніколи актуальності набуває проблема використання людського інтелекту, освіти як стратегічного

ресурсу для винаходів, інноваційних розробок українського суспільства та ролі у забезпеченні прогресу технологічної модернізації та цифровізації.

Запропонована та розглянута в наукових працях «стратегія інноваційного прориву» в Україні передбачає здатність здійснити технологічні оновлення, які доповнюють можливості ринкового саморегулювання [3]. Для реалізації стратегії важливим є як стан суспільного розвитку, так і переконання суспільства, суб'єктів усіх рівнів в необхідності інноваційного прогресу на основі інтелектуального капіталу, впровадження економіки знань.

Антикризове управління не може існувати без ефективного і надійного інструментарію діагностики та подолання криз. Сучасний розвиток потребує перенесення акцентів на використання прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій, прогресивних організаційно-управлінських рішень. Превалює думка, що економічні кризи є складними явищами, виникнення яких відбувається з переходом економічної системи або до краху, або до нового рівня розвитку, нової галузевої чи територіальної структури [2]. Якщо ринок – це прагнення до максимізації прибутку, то відома у світі сучасна модель змішаної економіки, або економіки, зорієнтованої на соціальні інтереси, найчастіше представлена багатофакторною моделлю, що будується на принципових концептуальних положеннях:

1) інститут вільного ринку регулюється державою і забезпечує прогрес у розвитку та економічному зростанні потреб і національних інтересів, що забезпечуються наукомісткими технологіями та інтелектуальною економікою;

2) технологічна основа – це 5-й та 6-й уклади, які забезпечують високий рівень інноваційності економіки, що дає можливість виробляти високоінтелектуальну продукцію з високою часткою доданої вартості;

3) екологічна основа – спрямованість на норми збереження довкілля;

4) соціальна основа – висока освіта населення, яке постійно підвищує свій рівень професії та навичок, забезпечуючи таким чином ефективне і результативне використання надсучасної техніко-технологічної бази виробництва;

5) політологічна основа – це громадянське суспільство на принципах демократії, інтересах національної безпеки, зростанні національної свідомості.

Потрібно обрати заходи для визначення можливості та реальності настання кризи. Найбільш коректним та доцільним для використання слід вважати підхід, який дає можливість узагальнити всі складники виникнення та перебігу кризових явищ. Всю сукупність етапів антикризового управління доцільно розподілити на чотири групи (табл. 1).

Методичні основи антикризового управління

Методологія й організація антикризового управління для вирішення проблем			
Соціо-еколого-економічні проблеми	Методологічні проблеми	Інформаційні та інноваційні проблеми	Проблеми управління конфліктами
<ul style="list-style-type: none"> - своєчасне розпізнання кризових явищ і ситуацій; - передбачення й прогноз криз; - функціонування в кризовому стані; - розробка антикризових заходів і вихід із кризи; - ліквідація наслідків та здійснення превентивних заходів 	<ul style="list-style-type: none"> - розпізнання фінансово-економічних проблем; - виявлення правових проблем; - визначення організаційно-структурних та соціально-психологічних проблем. 	<ul style="list-style-type: none"> - підбір і перевірка інформації; - розробка прогнозів; - розробка та прийняття антикризових рішень; - розробка стратегії антикризової поведінки. 	<ul style="list-style-type: none"> - розробка кроків поведінки в умовах невизначеності; - залучення принципів і підходів зовнішнього управління; - вдосконалення антикризового управління на внутрішньому рівні; - створення умов для впровадження інновацій

Джерело: складено автором на основі матеріалів [6; 9]

Загальновизнано, що відхід секторної моделі розвитку України з 2009 р. від індустріальної моделі створення продукту відбувся під впливом зовнішніх чинників і зумовив негативні явища – світову фінансово-економічну кризу 2008–2009 рр. та політичну нестабільність в Україні аж до сьогоднішнього дня. Створення збалансованого господарського комплексу на ринкових засадах передбачало не тільки зміну функціональних зв'язків, а й кардинальну реструктуризацію економіки, інше розміщення продуктивних сил. Це вимагає чітко окресленої стратегії інноваційних перетворень.

Сучасний, вже шостий технологічний етап розвитку в Україні базується на перевагах ресурсного потенціалу на базі високотехнологічних видів економічної діяльності та інновацій. Для збалансування та нівелювання окремих структурних диспропорцій в секторній моделі розвитку України відповідно до теоретичних і практичних вимог постіндустріального суспільства необхідно запроваджувати:

1) послідовне технологічне удосконалення в промисловому та споживчому секторах на основі розроблених «західних» індустріальних технологій;

2) упровадження середньо- та високотехнологічних видів господарської діяльності, які мають вже сформовані конкурентні

переваги (бренди, торгові марки) на окремих сегментах внутрішнього та світового ринку;

3) своєчасне ліквідування критичних різниць у технологічній сфері національного господарства і статутне та договірне формування рівноправної співпраці з постіндустріальними країнами, блоками інтеграції у майбутньому [5].

Для запобігання криз та досягнення економічного розвитку на індустріальній та постіндустріальній стадіях Україні потрібно трансформувати секторну модель шляхом технічного удосконалення первинного та нарощення питомої ваги вторинного переробного та високотехнологічного виробництва.

Розділ 2. Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі на основі інтенсивного перетворення соціально-економічної системи

В дослідженнях фахівців вказується на те, що економіка в Україні зростає у два рази повільніше, ніж світова, через відсутність виваженої стратегії розвитку та спрямованої на захист свого виробника державної економічної політики. Як зазначається представниками української влади, «українська економіка показує зростання, але це досить слабке зростання... Відбуваються реформи, хоч деякі і гальмуються. Україна зростає в два рази слабкіше глобальної економіки. На це є маса причин. Країна, яка не має свого плану розвитку, є ресурсом для тих країн, у яких такий план або така стратегія є. Ринки, що розвиваються, ростуть на 5% в рік. Румунія закінчує цей рік зростанням 8%, Україна – зі зростанням 2%. Це рівень розвинених країн. Але ми не в тому статусі, і не ті причини такого повільного зростання» [6].

Розвиток системи державного управління не можливий без вирішення суперечностей, зумовлених зіткненням старого і нового. Наука управління на різних етапах еволюції вбачала у протиріччях, що виникають, загрозу як для системи в цілому, так і для окремих її елементів. Таким чином, кризу можна розглядати як переломний момент у розвитку суспільства, що дає простір новому витку соціальних, економічних, політичних та інших змін. Використовуючи системну методологію, можна вважати, що криза змінює тенденції життєдіяльності системи, тобто порушує її стійкість, радикальним чином оновлюючи її.

Розробка і реалізація стратегій здійснення інноваційної діяльності має бути системною для розвитку підприємств. Інновації – це нові форми організації праці, нові технології управління. Промислово-інноваційна політика має сприяти використанню результатів продуктивної інтелектуальної праці, сучасних технологічних розробок. Нові для вітчизняної практики інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати

не окремо, а в комплексі галузевої реорганізації, відбудови на новій кластерній і секторальній основі промисловості

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі забезпечить у майбутньому оптимальне поєднання прибутковості від вкладання інвестицій в інновації та реалізацію можливостей залучення інвесторів, активізацію проєктної діяльності. Впровадження інновацій екологічного, соціального, інформаційного характеру для розвитку бізнес-процесів сприяє вирішенню проблем забезпечення фінансами, раціоналізації механізмів їх залучення. Але досягти цього можна лише шляхом послідовного і цілеспрямованого впливу на економіку, державну політику і суспільні відносини одночасно. Є підстави розраховувати на синергетичний ефект, на надходження до бюджету України за таких умов.

Модернізація – це інтенсивний процес перетворення соціально-економічної системи, спрямований на її перехід у більш досконалий стан, що пов'язане з реалізацією нових для цієї системи принципів побудови і функціонування. Підкреслюється роль інституцій при формулюванні стратегічних пріоритетів інноваційної політики, державних програм розвитку. З невизначеністю та змінами пов'язується необхідність розробки та реалізації дієвої національної стратегії. Економічний розвиток досягається саме в умовах зростаючої взаємозалежності високотехнологічної промисловості, інноваційної науки, «зеленої економіки». Державна економічна політика має превентивно враховувати можливості економічної та інтелектуальної співпраці в умовах глобалізації та забезпечувати позитивні тренди зростання економіці.

Однак наростаюча інституційна слабкість України та зумовлені нею труднощі, недостатнє інвестування ресурсів у довгострокові проєкти й у вироблення публічних благ не дає українському суспільству змоги адекватно реагувати на нові виклики. Існують проблеми не лише забезпечення подальшого розвитку, а й навіть збереження досягнутого технологічного укладу, тобто комплексу освоєних революційних технологій, інновацій, винаходів, що лежать в основі кількісного та якісного прориву у розвитку продуктивних сил [8].

За Й. Шумпетером, зміст індустріальних технологічних укладів полягає у наступному:

– *перший* (1785–1835 рр.) передбачав нові технології в текстильній промисловості, використанні енергії води;

– *другий* (1830–1890 рр.) пов'язаний з прискоренням розвитку транспорту (будівництво залізниць, парове судноплавство), виникненням механічного виробництва на основі парового двигуна;

– *третій* (1880–1940 рр.) ґрунтувався на використанні електричної енергії у промисловості, розвитку важкого машинобудування та електротехнічної промисловості на основі використання сталевого

прокату, нових відкриттів в галузі хімії. Були впроваджені радіозв'язок, телеграф, автомобілі. З'явилися крупні фірми, картелі, синдикати, трести. На ринку панували монополії. Розпочалися процеси концентрації банківського та фінансового капіталів;

– *четвертий* (1930–1990 рр.) позначився подальшим розвитком енергетики на основі використання нафти і нафтопродуктів, газу, розвивалися засоби зв'язку, нові синтетичні матеріали. Було розгорнуто масове виробництво автомобілів, тракторів, літаків, різних видів озброєння, споживчих товарів. Виникли і набули широкого розповсюдження комп'ютери та програмні продукти. Цей уклад позначився запровадженням атомної енергетики та використанням атому для інших мирних і воєнних цілей. На ринку панує олігополія, з'явилися транснаціональні корпорації, що здійснювали прямі інвестиції на ринки різних країн;

– *п'ятий* (з 1985 р. по 2000 рік) спирається на досягнення у мікроелектроніці, інформатиці, біотехнології, генній інженерії щодо використання нових видів енергії, матеріалів, освоєння космічного простору, супутникового зв'язку тощо. Відбувається перехід від розмережених фірм до єдиної мережі великих і малих компаній, яких об'єднує інформаційна мережа на основі Інтернету, що дає можливість тісно взаємодіяти в області технологій, контролю якості продукції, планування інновацій. Елементами п'ятого та шостого технологічних укладів є такі галузі: електронна промисловість, виробництво обчислювальної техніки, програмного забезпечення, авіаційна промисловість, телекомунікації, інформаційні послуги, виробництво і споживання газу. Ядром формування нового укладу є біотехнології, розробка космічної техніки, тонка хімія, мікроелектроніка. Основними перевагами цього технологічного укладу щодо попереднього є: індивідуалізація виробництва і споживання, усвідомлення і запровадження екологічних обмежень на токсичність промислового виробництва, енерго- і матеріалоспоживання на основі автоматизації виробництва, зміни базування виробництв, спираючись на можливості нових транспортних і телекомунікаційних технологій;

– *шостий* (початок ХХІ ст. – по теперішній час) базується на використанні нано- і біотехнологій, наноенергетики, молекулярної, клітинної та ядерної технологій, нанобіотехнології, біоміметики, нанобіоніки, нанотроніки та інших нанорозмірних виробництв; нової медицини, побутової техніки, нових видів транспорту і комунікацій, використанні ствольових клітин, інженерії живих тканин і органів, відтворювальної хірургії і медицини, істотному збільшенні тривалості життя людини і тварин.

Сучасність надто принципово відрізняється від умов минулого століття. Інноваційній економіці потрібне створення нових розробок, нова система ринкової апробації та таких економічно ефективних технологій, як кругова або циркулярна технологія переробки, організації виробництва на нових заміниках сировини і матеріалів. Метою є досягнення скорочення витрат, матеріаломісткості, енергомісткості. Ефективна інноваційна діяльність потребує партнерства держави та бізнесу у всіх сферах. Це спонукає до якісних змін у державній економічній політиці.

У країнах Європи обстежені підприємства зазначили такі основні перешкоди для здійснення інновацій, у порядку зменшення відсотку підприємств, які вказали ці перешкоди:

- сильна конкуренція стосовно якості продукту, відгуків про бренд;
- сильна цінова конкуренція;
- невизначеність попиту на інноваційні товари та послуги;
- високі витрати доступу на нові ринки;
- впровадження інновацій конкурентами;
- відсутність достатніх коштів;
- домінування на ринку певних підприємств;
- відсутність кваліфікованого персоналу.

Для порівняння слід вказати, що підприємства України вказали такі основні перешкоди стосовно інновацій: високі витрати на інновації (зазначили найбільше підприємств); відсутність достатніх коштів; домінування на ринку підприємств та невизначеність попиту на інноваційні товари та послуги [12].

Розділ 3. Концепція цифрової трансформації як складова інноваційного розвитку національної економіки

Результативність методів державного регулювання та втручання в ринкові процеси оцінюється запланованими та досягнутими темпами економічного зростання країни. На нашу думку слід констатувати, що найбільш ефективним у досягненні пріоритетів державного регулювання в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України є створення сприятливих інституційних умов відповідно до зовнішнього і внутрішнього оточення умов для здійснення інноваційної діяльності. На основі встановлених пріоритетів розрізняють такі моделі як експортно-орієнтована, інноваційна та політика імпортозаміщення. З огляду на стратегію розвитку України у міжнародному і глобальному економічному просторі класифікують захисну, адаптивну, а також ситуаційну моделі (табл. 2).

Варіативні моделі розвитку бізнес-процесів

Модель	Умови реалізації	Країна
Експорто-орієнтована	Всебічна підтримка експорту, зменшення виробництва для внутрішнього споживання, кругова економіка та її залежність від рівня конкуренції	Країни, що розвиваються
Жорстка (вертикальна)	Прямий перерозподіл державою ресурсів країни	Китай, Індія, Країни ЄС та США, Країни СНД
М'яка (горизонтальна)	Створення бізнес-інкубаторів, формування центрів конкурентних переваг	Країни ЄС, США
Імporto-заміщення	Орієнтація на внутрішнє виробництво, мінімізація імпорту, автономність та неефективність економіки через відсутність іноземних конкурентів	Авторитарні країни
Інноваційна	Всебічна підтримка НДДКР, що надають переваги на внутрішньому та зовнішньому ринках	Японія, Південна Корея, ЄС, США
Захисна	Закріплення існуючої структури виробництва, обмеження імпорту	Авторитарні країни
Адаптивна	Задоволення потреб світового ринку в межах використовуваних можливостей	Країни Південної Америки
Ініціативна	Зміна структури виробництва на користь прогресивних технологій, використання можливостей міжнародної інтеграції	Країни ЄС, Країни Південно-Східної Азії

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Концепція цифрової трансформації як складова інноваційного розвитку базується на підтримці принципів сталого екологічного, соціального та економічного розвитку. Прийняті у суспільстві принципи сталого розвитку та орієнтація на досягнення пріоритетів обумовлюють впровадження безвідходного виробництва, вторинної та кругової переробки ресурсів, інноваційних технологій. Модернізація процесів є, за вдалою метафорою польсько-британського дослідника З. Баумана, «плинною», вона постійно змінюється, до того ж не лінійно. Здійснити успішну модернізацію економіки країни – складна для вирішення проблема, що полягає зміні трендів розвитку. У нашому розумінні нові можливості – це сукупність сприятливих інституціональних умов, які складаються стосовно зовнішнього і внутрішнього оточення для здійснення інноваційної діяльності, що сприяє прогресуванню трансформаційних процесів в інноваційній економіці (рис. 1).

Рис. 1. Організаційна схема модернізаційної трансформації економіки

Джерело: [11]

Теоретичні та практичні аспекти цифрової трансформації в Україні орієнтуються на підтримку сталого екологічного, соціального та економічного розвитку. Цифрові технології змінюють усі аспекти бізнесу у контексті нових викликів (швидкість, доступність, усунення корупції, оперативне забезпечення інформацією). Цифровізація впливає на економічний розвиток, підвищуючи конкурентоспроможність, інноваційність та продуктивну підприємницьку діяльність. Для інноваційної та інформаційно-цифрової економіки важливим є :

- 1) застосування ефективних інструментів підтримки галузевого, секторального та кластерного соціально-економічного розвитку;
- 2) забезпечення виконання завдань цифрових технологій у процесах інтеграції в глобальному світі;
- 3) визначення результатів цифрової обробки інформації як чинника підтримки конкурентних переваг та економічного розвитку;
- 5) цифровізація по вертикалі та по горизонталі процесів підприємств і у зовнішньому середовищі.

Управління інформаційним середовищем в умовах цифрових технологій стає ключовою компетенцією для соціально-економічних систем. Перш за все, це пов'язано зі зростанням обсягу інформаційних даних та необхідністю їх ефективного використання. Сучасні цифрові технології, такі як великі дані, штучний інтелект, машинне навчання та хмарні обчислення, відкривають нові можливості для аналізу, обробки та зберігання інформації. Мінливість світової економіки та динамізм відносин між країнами світу, блоками країн спонукають до моніторингу процесів та пошуку нових видів інтелектуальної співпраці задля осучаснення та розширення інноваційних можливостей. Мета – забезпечити певний ступінь незалежності державної економічної політики, усунути негативні сторони часткової чи повної втрати доступу до передових досягнень та стабілізувати тренди бажаної динаміки процесів зростання (табл. 3).

Таблиця 3

Переваги цифрових інструментів та динаміка процесів економічного зростання

№	Перевага	Приклади інструментів, технологій
1	Підвищує ефективність управління, забезпечує приватність та захист особистих даних	апаратне забезпечення, програмне забезпечення, телекомунікації, мережі тощо
2	Забезпечує задоволення потреб, попиту і бажань споживачів	Uber, AirBnb або в промисловості – Kaeser Kompressoren, GE, Michelin
3	Забезпечує безпеку інформації	VPN або TLS, для захисту даних у процесі їх передачі
4	Сучасний електронний бізнес	передача товарів онлайн ведеться через комп'ютерні мережі, тобто виробництво електронних товарів і послуг
5	Сприяє посиленню захисту даних	складні алгоритми шифрування, як-от AES або RSA
6	Інтеграція різних систем та платформ дозволяє створювати єдине інформаційне середовище	технологія блокчейн може використовуватися для гарантування цілісності та незмінності даних, технологічних трендів та довіри до інформації
7	Знижує ризики помилок або затримок у обробці інформації	записи в блокчейні є неможливими для зміни без виявлення, що робить цю технологію ідеальною для ведення реєстрів, аудиту та інших операцій, де важлива довіра до інформації

Джерело : розроблено автором на основі [10; 11]

Ініціатива з розвитку та співробітництва в галузі цифрової економіки європейських країн свідчить, що цифрова економіка є рушійною силою прискорення глобального економічного розвитку, підвищення

продуктивності виробництва, створення нових ринків і галузей. Однак прискорення економічного розвитку досягають ті країни та економічні об'єднання, які вибудовують основи лідерства в інноваційно-цифровій економіці. Діджиталізація є актуальним та стратегічно важливим процесом, який впливає на конкурентоспроможність, ефективність та здатність адаптуватися до змін у сучасному світі. До можливостей оновлення української економіки слід віднести наступні:

1. Використання цифрових технологій (інформаційних систем, Інтернету речей, штучного інтелекту тощо), що дозволяє підприємствам оптимізувати процеси, знижувати витрати, покращувати якість продукції, а також збільшувати швидкість реакції на зміни у глобальному середовищі. Цифрові технології розглядаються як стратегічний ресурс в умовах, коли глобалізація збільшує міжнародну конкуренцію і вимагає від підприємств бути ефективними і гнучкими.

2. Використання можливостей глобального доступу до ринків і клієнтів, а саме можливостей цифрових технологій, що дозволяють підприємствам розширювати свої ринки і залучати клієнтів у будь-якій точці світу. Інтернет і соціальні мережі надають можливість просування продуктів та послуг на міжнародному рівні, а електронна комерція відкриває доступ до міжнародних покупців.

3. Використання електронної комерції (e-commerce), тобто створення онлайн-платформ для продажу продуктів і послуг, що дозволяє підприємствам проникнути на нові ринки та привернути клієнтів з усього світу. Глобальні платформи (Amazon, eBay або Alibaba) надають додаткові можливості для глобального розширення бізнесу.

4. Глобальна логістика та постачання: використання цифрових технологій у логістиці дозволяє підприємствам оптимізувати ланцюги постачання та забезпечити швидку та ефективну доставку товарів до клієнтів у різних країнах.

5. Впровадження діджиталізації процесів, що забезпечують гнучкість і мобільність, дозволяють підприємствам працювати з будь-якої точки світу і в будь-який час. Це сприяє підвищенню гнучкості в управлінні, спілкуванні з клієнтами та партнерами.

6. Підвищені вимоги до захисту даних означають, що підприємства в умов глобалізації повинні забезпечувати безпеку і конфіденційність інформації, особливо при використанні цифрових технологій.

7. Глобальна конкуренція вимагає кваліфікованих працівників, які розуміють сучасні цифрові технології. Підприємства повинні інвестувати у персонал, щоб забезпечити ефективне використання цифрових інструментів.

8. Технологія blockchain (ланцюжок блоків транзакцій), на якій засновані крипто валюти, уможливорює трансформацію не лише світової

фінансової системи, але й органів влади, охорони здоров'я та інших важливих сфер [8]. Використання blockchain дозволяє постачальнику і клієнту набагато ефективніше здійснювати розрахунки без численних посередників, які сьогодні присутні в таких сервісах як, наприклад, Uber. Сферами впливу цифрових інновацій є зростаючий потенціал для створення нових бізнес-цінностей компаній, процеси трансформації у галузях [8].

Револьюційні зміни світу технологій, фінансів та інвестицій потребують від різних країн світу, в тому числі і від України, відповідної реакції. Впроваджуються нові фінансові інструменти, віртуальні валюти (крипто валюти), та принципово нові бізнес-моделі, що створюються на основі технологій блокчейн. Потрібні сучасні інформаційні технології, що впливали б на розвиток. Потужні можливості, зокрема висока точність і швидкість обробки, збору та передачі даних, забезпечують успішне і ефективне використання інформаційних систем. Інформаційні технології не лише підвищують технічні характеристики, але й виконують інші різноманітні функції:

- збирання інформації з різних джерел, таких як сенсори;
- аналіз та обробка отриманих даних для виявлення патернів, трендів;
- забезпечення ефективного зберігання великих обсягів інформації;
- надійна передача інформації між різними пристроями та системами;
- використання алгоритмів для виявлення корисної інформації з великих наборів даних;
- представлення інформації у вигляді графіків, діаграм, візуальних форм;
- забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних через різноманітні заходи безпеки;
- впровадження програм, що автоматизують рутинні операції та процеси.

Підприємства повинні своєчасно використовувати нові можливості, які пропонують цифрові технології (табл. 4).

Завдяки сучасним технологіям відбувається швидкий обмін інформацією, покращується комунікація, раціоналізація бізнес-процесів. Проте необхідним є визначення факторів, котрі впливають на покращення структурних характеристик економіки шляхом стимулювання її інноваційного розвитку. Всі фактори, які виникають поза межами інноваційного потенціалу національної економіки, належать до екзогенних факторів, а фактори, які формуються всередині самої системи і впливають на неї зсередини, – ендогенні. До перших можна віднести загальноекономічні, соціально-економічні, виробничі, законодавчі, політичні та інші фактори. Друга група факторів обумовлена розвитком макросистеми та уособлює в собі стан ресурсного забезпечення, рівень науково-технічного забезпечення, рівень фінансування досліджень та

розробок, розвиток науки і технологій тощо. При цьому інтереси зовнішнього середовища не завжди узгоджуються з внутрішніми інтересами системи, що проявляється в протиріччях, боротьбі, кризах, негативних «провалах», які виникають усередині цілісного механізму національної економіки.

Таблиця 4

Інформаційно-цифрові технології та їх можливості

Технології	Можливості
Інтернет-маркетинг	розширювати свої ринки і залучати клієнтів
Електронна комерція	використовує вбудоване програмне забезпечення; відкриває доступ до міжнародних покущів
Онлайн-платформи для продажу продуктів і послуг	дозволяють підприємствам проникнути на нові ринки та привернути клієнтів Глобальні платформи, такі як Amazon, eBay або Alibaba, надають можливості для глобального розширення бізнесу Успішна діджиталізація онлайн-платформ вимагає одночасного впровадження однієї або декількох технологій
Інтернет	оптимізувати процеси, знижувати витрати, покращувати якість продукції і послуг, а також збільшувати швидкість реакції на зміни у глобальному середовищі.
Штучний інтелект	ШІ автоматизує завдання управління даними та підвищує продуктивність. Крім того, ШІ дозволяє збирати та аналізувати дані про клієнтів, прогнозувати поведінку та узгоджувати контент з інтересами клієнтів: на думку 59% клієнтів, більш персоналізовані пропозиції надають клієнтам позитивний споживчий досвід і впливають на їхні рішення щодо купівлі [11]
Соціальні мережі	надають можливість просування продуктів та послуг на міжнародному рівні
Використання цифрових каналів комунікації	дозволяє підприємствам досягти аудиторії в різних країнах та регіонах світу, залучити нових клієнтів і підвищити свою відомість на глобальному ринку (соціальні медіа, електронна пошта, пошукова оптимізація тощо)
Використання цифрових технологій	дозволяє підприємствам оптимізувати ланцюг постачання та забезпечити швидку та ефективну доставку своїх товарів до клієнтів у різних країнах у логістиці та постачанні
CRM-системи	використовуються для забезпечення багатоканальності бізнесу, пропонуючи різні способи комунікації зі споживачами. Підходить для будь-якого бізнесу, незалежно від галузі чи розміру; допомагає зберігати всю інформацію про клієнтів, фіксувати збої та проблеми в обслуговуванні, аналізувати можливості продажів [11]
PIM-системи	це інструменти для управління інформацією про продукт. За допомогою PIM-систем маркетплейси можуть автоматизувати ручний процес додавання контенту на свій веб-сайт, значно скорочуючи час, необхідний для модерації та відображення товарів на вітрині магазину [13]

Джерело: створено автором на основі [8; 11; 13]

Висновки

У сучасному світі інтенсивних змін та стратегічної невизначеності вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності та покращення структурних характеристик економіки будь-якої країни є ефективність її інноваційної сфери. Проведені дослідження показали, що неспроможність країни здійснити структурну перебудову економіки відповідно до нового технологічного укладу чи зволікання з цим не просто гальмує розвиток, але й призводить до економічної деградації і відсуває її на периферію світових економічних процесів.

Виходячи з цього, перехід економіки України на інноваційну модель розвитку є незворотним та безальтернативним. В умовах подолання негативних наслідків циклічних криз різних рівнів, а також негативних факторів соціально-політичного походження, вирішальним пріоритетом національної стратегії стають інновації. Необхідно відслідковувати прогресивну динаміку, виявляти сучасні тренди та бачити узагальнену картину майбутнього. Важливо знаходити зони за пріоритетом інформації. Для цього впроваджуються ІТ-системи, забезпечується доступ до інформації про стан справ.

На шляху євроінтеграції українську економіку характеризують економічні реформи, інституційна перебудова та розвиток ринкових відносин. Після війни передбачається виникнення критичних для зруйнованих територій та всієї країни економічних проблем, які потребуватимуть швидких, адекватних і ефективних реформ, а також значного масштабу залучення інвестицій у відновлення та модернізацію національної економіки, створення сучасної інформаційно-інноваційної інфраструктури. В умовах повоєнної кризи основним у державному управлінні буде розробка антикризової програми реагування, впровадження в життя оптимальних процедур пошуку і узгодженого прийняття управлінських рішень на всіх рівнях, передбачення можливих реальних досягнень від впровадження інновацій. Цифрова підтримка економічних реформ та ефективного підприємництва стане вкрай необхідною.

Узагальнення досвіду Євросоюзу щодо побудови інформаційно-інноваційної моделі розвитку має створити ґрунтовний фундамент системних перетворень. Окрім цього Україна у майбутньому має стати учасником нових інноваційних програм Євросоюзу. Найбільш перспективною з цієї точки зору виступає рамкова програма «Горизонт», направлена на дослідження та інновації, на стратегії конкурентоспроможного розвитку. Для України дуже важливе максимальне використання результатів наукових досліджень, що фінансуються Євросоюзом.

Інформаційно-інноваційна модель розвитку в Україні пов'язана з вирішенням проблем забезпечення сталого розвитку, що постали перед людством. Всі інституційні структури долучаються до питань зміни клімату, енергетичної і продовольчої безпеки, здоров'я і старіння населення та ін. Пріоритетами програм цифровізації в Україні є підвищення якості науково-дослідної бази; лідерство в промислових високоефективних технологіях; розв'язання важливих соціальних питань. Участь України в програмах євроінтеграції в свою чергу буде стимулом підвищення інноваційності національної економіки. Виклики, з якими стикається Україна, потребують посилення спроможності держави проводити трансформаційні заходи.

Можливості державної економічної політики визначаються рівнем розвитку національної економіки. Для того щоб державна політика підтримки високотехнологічної економіки дала позитивний ефект, система органів державної влади повинна сприяти зацікавленості господарюючих суб'єктів в результативній інноваційній діяльності. Держава ініціює нововведення і виступає активним учасником у цих відносинах, стимулює інноваційну активність підприємництва шляхом визначення державних пріоритетів. Потрібен координаційний процес управлінського впливу державних інституцій на різні сегменти інноваційного підприємництва.

В процесі формування державних пріоритетів слід відокремлювати заходи щодо державного регулювання та державної підтримки розвитку підприємництва. У цьому контексті запропоновано визначати заходи з формування пріоритетів розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на організаційний, інформаційний і інституціональний фактори – як заходи державного регулювання. Державні заходи по створенню умов для економічного зростання, які надають переважно вплив на формування людського, техніко-технологічного, природно-ресурсного потенціалу, можуть бути позначені як заходи першочергової державної підтримки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний розвиток підприємства : навчальний посібник; за ред. П.П. Микитюка. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
2. Кушніренко О. М. Промисловість України перед викликами Індустрії 4.0: оцінка обмежень і завдання технологічної політики. *Економіка України*. 2020. № 5. С. 53–71.
3. Цивілізаційні трансформації сучасності: конспект лекцій. Донецьк: нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського; К. В. Ніколенко. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2019. 104 с.
4. Аналітичне дослідження «Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти». Київ : Центр Разумкова, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

5. Баченко Людмила, Мантула Вікторія Оцінка ресурсного потенціалу об'єднаної територіальної громади. *European Journal of Economics and Management*. 2019. Випуск 5. С. 242–253 URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6890.pdf>
6. Амелін Анатолій 5 кроків до припинення економічного падіння України. Київ : Український інститут майбутнього, 2023. URL: <https://delo.ua/ukraine/kak-ukraine-prekratit-ekonomicheskoe-padenie-gorizon-sledujuschi-321746/>
7. Інноваційний розвиток підприємства : підручник / за заг. ред. д-р. екон. наук, проф. Микитюка П. П. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 320 с.
8. Паламарчук М. О. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти : монографія; за ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2014. 152 с.
9. Деревко Г. Стан розвитку діджиталізації в Україні. *Збірник наукових праць Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. Частина 2. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1792/6565656864>
10. Артем'єва О. О., Войтенко Н. Р. Діджиталізація: сучасний стан та перспективи розвитку. *Інновації в управлінні фінансово-економічною безпекою в умовах діджиталізації*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 листопада 2023 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 19–23.
11. Шпарик О. Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. *Український педагогічний журнал. Наукові статті*. 2021. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65>
12. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. *Вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 32. С. 69–72.
13. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42. No. 4. P. 504–515.
14. Тульчинська С.О., Соловійов В.П. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції. *Наука та інновації*. 2019. Т. 5. № 3. С. 16–22. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246>

References:

1. Mykytiuka P. P. (2015) Innovatsiyni rozvytok pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Innovative development of the enterprise: a textbook]. In P.P. Mykytiuka. Ternopil : «Prynter Inform» (in Ukrainian).
2. Kushnirenko O. M. (2020) Promyslovist Ukrainy pered vyklykamy Industrii 4.0: otsinka obmezhen i zavdannia tekhnolohichnoi polityky [Industry of Ukraine before the challenges of Industry 4.0: assessment of limitations and tasks of technological policy]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 5, pp. 53–71. (in Ukrainian)
3. Nikolenko K.V. (2019). Tsyvilizatsiini transformatsii suchasnosti [Civilizational transformations of modernity]. Donets. nats. un-t ekonomiky i torhivli im. M. Tuhan-Baranovskoho; Kryvyi Rih : DonNUET, 104 p. (in Ukrainian)
4. Analitychne doslidzhennia «Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty» (2020) [Analytical study "Digital economy: trends, risks and social determinants"]. Kyiv : Tsentrazumkova. (in Ukrainian)
5. Batsenko Liudmyla, Mantula Viktoriia (2019) Otsinka resursnoho potentsialu obiednanoi terytorialnoi hromady [Assessment of the resource potential of a united territorial

community]. *European Journal of Economics and Management*, vol. 5, pp. 242–253. Available at: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6890.pdf> (in Ukrainian)

6. Amelin Anatolii (2023) 5 krokiv do pryypynennia ekonomichnoho padinnia [5 steps to stop the economic decline of Ukraine Ukrainy]. Kyiv : Ukrainskyi instytut maibutnoho. Available at: <https://delo.ua/ukraine/kak-ukraine-prekratit-ekonomicheskoe-padenie-gorizon-sledujuschi-321746/> (in Ukrainian)

7. Mykytiuk P. P (2023) Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva: pidruchnyk [Innovative development of the enterprise: textbook] In d-r. ekon. nauk, prof. Mykytiuka P.P. Ternopil : ZUNU (in Ukrainian)

8. Palamarchuk M. O. (2014) Vyklyky modernizatsii v Ukraini: politychni aspekty: monohrafiia [Palamarchuk M.O. Challenges of modernization in Ukraine: political aspects: monograph] In. O.V. Lytvynenka. Kyiv : NISD, 182 p. (in Ukrainian)

9. Derevko H. (2020) Stan rozvytku didzhitalizatsii v Ukraini [The state of development of digitalization in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Ekonomichnyi analiz*, vol. 30, no. 1, pp. 42–53. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1792/6565656864> (in Ukrainian)

10. Artemieva O. O., Voitenko N. R. (2023) Didzhitalizatsiia: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Digitalization: current state and prospects for development. Innovations in the management of financial and economic security in the context of digitalization]. *Innovatsii v upravlinni finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu v umovakh didzhitalizatsii: materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (November 12–13, 2023. Kharkiv). Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, pp. 19–23. (in Ukrainian)

11. Shparyk O. (2021) Kontseptualni zasady tsyfrovoi transformatsii osvity: yevropeyskyi ta amerykanskyi dyskurs [Conceptual principles of digital transformation of education: European and American discourse]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. Naukovi statii*, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65> (in Ukrainian)

12. Hnatenko, I. (2018). The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market [The impact of national innovative entrepreneurship on the sustainable development of the labor market]. *Visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu-Bulletin of the Kherson State University*, vol. 32, pp. 69–72. (in Ukrainian)

13. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. (2020) Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 42, no. 4, pp. 504–515.

14. Tulchynska S.O., Soloviov V.P. (2019) Natsionalna stratehiia innovatsiinoho rozvytku v hlobalizovanomu sviti [National Strategy for Innovative Development in the Globalized World]. *Nauka ta innovatsii*, vol. 5, no. 3, pp. 16–22 Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246> (in Ukrainian)